

TENDINȚE ACTUALE ÎN DREPTUL CONTRACTELOR SPECIALE

Datorită dezvoltării și evoluției societății umane în general, asistăm la o continuă multiplicare și diversificare a contractelor care se încheie între diferite persoane fizice sau juridice. Astfel, în prezent se pune tot mai des întrebarea dacă dreptul contractelor (civile și comerciale) reprezintă dreptul special sau dreptul comun în materia contractelor.

Noțiunea de „contracte speciale” reprezintă o verigă intermediară între teoria generală a obligațiilor, care fixează regulile de formare și de executare a contractelor în manieră generală și abstractă, și contractul individual care leagă în mod concret două sau mai multe persoane¹.

Cele mai multe reguli din Codul civil sunt supletive și părțile pot deroga de la acestea pentru a-și construi propriile lor convenții. Evoluția din prezent este însă alta; astfel, reglementarea unor diferite contracte se impune din cauze economice și sociale și pentru a proteja părțile, asistându-se astăzi la un adevărat recul al libertății contractuale.

S-a afirmat despre evoluția contemporană a dreptului contractelor speciale că „pare că este supusă la două legi care guvernează ansamblul dreptului contemporan: specializarea și complicarea progresivă”².

Totuși, între teoria generală a obligațiilor (care constituie dreptul comun în materie de contracte) și contractele speciale există o interacțiune și interdependență reciprocă.

Astfel, dreptul contractelor speciale se supune, în lipsa unor reglementări specifice, regulilor generale în ceea ce privește condițiile de validitate ale contractelor (consimțământ, capacitate, obiect și cauză), interpretarea clauzelor contractuale sau executarea convențiilor (principiul forței obligatorii, principiul relativității efectelor).

Pe de altă parte, contractele speciale sunt creatoare ale dreptului comun; acesta din urmă nu este rigid, ci se construiește, zi de zi, de către doctrină și jurisprudență, precum și de unele reglementări speciale pentru anumite contracte care sunt apoi generalizate și de practicile contractuale ce devin abstracte. Astfel, sunt generalizate anumite principii (consensualismul), anumite tehnici (stipulația pentru altul, subcontractarea) sau anumite concepte (forța creatoare a aparenței în drept, abuzul de drept, buna-credință, obligația de informare etc.).

Independent de legăturile existente între teoria generală și contractele speciale, se observă în dreptul contemporan o tendință de a elabora reguli „transversale” care se aplică unor categorii de contracte speciale, în special contractelor de furnizare de bunuri și de servicii.

Se creează astfel un fel de drept comun al contractelor de origine legislativă, întrucât se adoptă reglementări comune care vizează protecția consumatorului sau libera concurență, acestea fiind aplicabile tuturor contractelor de furnizare de bunuri sau servicii.

¹ C. Mascala, C. Saint-Alary-Houin, *Droit civil: les contrats civil et commerciaux*, 4e éd., LGDJ, Paris, 2003, p. 200.

² Ph. Malaurie, L. Aynes, *Cours de droit civil. Contrats spéciaux*, 10e éd., Ed. Cujas, Paris, 1996, p. 34.

Evoluțiile societății contemporane și faptul că vechiul Cod civil¹ nu mai corespundea realităților prezente au determinat preocuparea legiuitorului român de a adopta un nou Cod civil.

Prin adoptarea noului Cod civil s-a urmărit crearea unui cadru legislativ modern, care să răspundă nevoilor de reformare a instituțiilor și să reflecte realitățile și cerințele societății românești actuale. Acesta trebuia să răspundă, în egală măsură, exigențelor ce decurg din angajamentele asumate de România în cadrul procesului de integrare europeană și din statutul de stat membru în UE.

Noul Cod civil român a fost adoptat, împreună cu noul Cod penal, prin procedura asumării răspunderii Guvernului, fiind adoptată în acest sens Legea nr. 287/2009². Ulterior, s-a adoptat Legea nr. 271/2011 pentru punerea în aplicare a noului Cod civil, data intrării în vigoare a acestuia fiind stabilită la 1 octombrie 2011³.

În noua reglementare, ca o consecință a abandonării dualismului Cod civil – Cod comercial⁴, s-a impus în mod logic includerea în cadrul său a cât mai multor contracte, inclusiv a celor considerate până acum ca fiind apanajul exclusiv al comercianților. Astfel, au fost avute în vedere contractul de comision, de consignație, de expediție, de transport, de agenție, de intermediere, de cont curent, de report, de furnizare; de asemenea, contractul de societate constituie dreptul comun atât pentru contractul de societate civilă, cât și pentru contractul de societate comercială.

Este de remarcat că, pe un plan mai larg, și la nivelul Uniunii Europene există preocupări pentru unificarea dispozițiilor din diferitele state membre cu privire la contracte în general⁵.

Astfel, Comisia Uniunii Europene a adoptat în februarie 2003 Planul de acțiune „Pentru un drept european al contractelor mai coerent”⁶, care a avut ca scop principal ameliorarea calității acquis-ului comunitar existent în domeniul dreptului contractelor, care să constituie baza pentru un instrument opțional viitor în acest domeniu.

Pentru ameliorarea calității acquis-ului comunitar existent, acest plan a prevăzut două etape. Prima etapă vizează stabilirea unui cadru comun de referință, în care să se stabilească principii comune și o terminologie comună în materia dreptului european al contractelor.

Acest cadru comun a fost proiectat să fie structurat în trei părți. Prima parte ar urma să includă un anumit număr de principii fundamentale pentru dreptul european al contractelor, aceste principii urmând să servească drept bază pentru alte părți ale cadrului comun de referință, fiind comparabile cu considerentele unei directive.

Celelalte două părți ar putea fi constituite din definiții ale termenilor juridici abstracti ai dreptului european al contractelor (de exemplu, termenii de contract, prejudiciu, daune-interese

¹ Vechiul Cod civil român, având ca model Codul civil francez din 1804 (numit și Codul Napoleon), a fost adoptat în anul 1864, fiind publicat la 26 noiembrie 1964 și pus în aplicare la 1 decembrie 1865.

² Legea nr. 287 din 17 iulie 2009 privind Codul civil a fost publicată în M. Of. nr. 511 din 24 iulie 2009 și republicată, urmare a modificărilor aduse prin Legea nr. 71/2011, în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011.

³ Legea nr. 71/2011 privind punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil a fost publicată în M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011.

⁴ Printre obiectivele noului cod s-a aflat și principiul reglementării raporturilor de drept privat într-un singur cod, prin încorporarea reglementărilor privitoare la persoane, relațiile de familie și relațiile comerciale, precum și la dispoziții de drept internațional privat.

⁵ A se vedea, pentru detalii, C. Macovei, *Perspectivile unui drept european al contractelor*, în RDC nr. 7-8/2004, Ed. Lumina Lex, București, 2004, pp. 169-190.

⁶ Pentru textul acestui plan și detalii privind activitatea Comisiei UE în acest sens, a se vedea site-ul www.europa.eu.int.

etc.) și de norme care să reprezinte regulile uniforme (acestea ar putea privi încheierea, validitatea sau interpretarea contractelor, executarea sau neexecutarea lor, încetarea etc.). Aceste definiții și norme ar trebui însoțite de comentarii comparabile cu structura principiilor Lando¹, care să clarifice dispozițiile dreptului comunitar sau ale drepturilor naționale din care sunt derivate.

Comisia Uniunii Europene a intenționat să pregătească acest cadru comun de referință prin șase programe-cadru de cercetare², sursa acestor programe fiind diferitele drepturi naționale ale țărilor membre UE în domeniul contractelor. Astfel, prin compararea diferitelor reglementări naționale se pot elabora denumiri comune și se pot defini cele mai bune soluții pentru probleme similare.

De asemenea, s-a stabilit importanța analizării jurisprudenței în domeniul contractelor și, în special, a deciziilor instanțelor supreme din fiecare stat membru al UE. O asemenea analiză este importantă pentru țările din sistemul de drept de *common law*, dar permite în același timp să fie determinate acele soluții naționale care și-au dovedit valoarea în practică și care au condus la rezultate satisfăcătoare. Un rol important îl au și modelele și experiența avocaților și a camerelor de comerț naționale și internaționale, în special în ceea ce privește contractele standardizate.

Bineînțeles, un rol important îl are și dreptul comunitar existent, cadrul comun de referință urmând să amelioreze acest drept și să propună soluții pentru reducerea dificultăților de aplicare a acestui drept de către statele membre ale UE, acest cadru urmând să servească drept bază pentru un instrument opțional în materie de drept european al contractelor.

A doua etapă va fi reprezentată de utilizarea propriu-zisă a acestui cadru comun de referință. În acest sens, urmează să fie utilizat de către Comisia UE acest cadru comun de referință, dar în același timp aceasta va invita legislatorul comunitar, adică Parlamentul UE și Consiliul UE, pentru a face amendamente la propunerile Comisiei.

Planul de acțiune menționează apoi oportunitatea și importanța unui instrument opțional, care să pună la dispoziția părților contractante un ansamblu independent de reguli care să constituie dreptul aplicabil contractului. Acesta nu ar înlocui dreptul contractelor din fiecare țară membră a UE, ci ar putea fi aplicat prin voința părților unui contract, dacă el ar corespunde mai bine nevoilor lor economice și juridice decât dreptul determinabil prin regulile dreptului internațional privat.

Acest instrument opțional ar trebui să țină cont de domeniile pertinente pentru piața internă a UE, Planul de acțiune menționând în acest sens dispozițiile referitoare la formarea și validitatea contractelor, precum și la executarea sau neexecutarea obligațiilor contractuale. Probleme concrete ar ridica exigențele formale de încheiere a contractelor, regimul reprezentării sau aplicarea transfrontalieră a contractelor standardizate.

O chestiune particulară interesantă este de a stabili dacă instrumentul opțional ar trebui să se refere și la anumite contracte specifice sau numai la contracte în general. În acest sens, s-a susținut în doctrină³ că aceste contracte specifice ar trebui să fie reținute în măsura în

¹ Pentru aceste principii, a se vedea O. Lando, H. Beale, *Principles of European Contract Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht – Netherlands, 2000.

² Acestea au fost aprobate prin decizia nr. 1513/2002 a Parlamentului și Consiliului UE din 27 iunie 2002, publicată în JOCE din 29 august 2002.

³ D. Staudenmeyer, *Un instrument optionnel en droit europeen des contrats*, în RTD civ. nr. 4/2003, pp. 633-634.

care ele pot facilita tranzacțiile pe piața internă a UE. Astfel, instrumentul opțional s-ar orienta asupra contractelor transfrontaliere de o importanță economică considerabilă; asemenea contracte ar fi contractele de vânzare, contractele de servicii (între acestea figurând și contractele de intermediere), contractul de asigurare sau contractele care privesc formele de distribuție transfrontalieră de produse sau servicii.

În acest fel, acest instrument opțional ar contribui la construirea și consolidarea pieței unice la nivelul Uniunii Europene, putând constitui baza pentru adoptarea în viitorul nu prea îndepărtat a unui Cod european al contractelor.

Făcând pași înainte pe acest drum, Comisia UE a elaborat la 1 iulie 2010 Cartea Verde privind opțiunile de politică în perspectiva unui drept european al contractelor pentru consumatori și întreprinderi.

S-a constatat, astfel, că piața internă a UE este construită pe o multitudine de contracte reglementate de legi naționale diferite în materie contractuală, iar diferențele dintre legislațiile naționale în materie contractuală pot genera costuri suplimentare ale tranzacțiilor și incertitudine juridică pentru întreprinderi, conducând la o lipsă de încredere a consumatorilor în piața internă.

Scopul acestei cărți verzi este de a stabili opțiunile cu privire la modul de consolidare a pieței interne, prin realizarea de progrese în domeniul dreptului european al contractelor, și să lanseze o consultare publică în legătură cu acestea.

Un instrument de drept european al contractelor ar putea avea forme diverse, de la un instrument cu caracter neobligatoriu, menit să îmbunătățească coerența și calitatea legislației UE, la un instrument cu caracter obligatoriu, care ar constitui o alternativă la pluralitatea de regimuri existente în materie contractuală, oferind un singur set de norme în materie. Ca observație generală, instrumentul Uniunii ar fi disponibil în toate limbile oficiale. Acest lucru ar aduce beneficii tuturor părților implicate, legiuitorilor care au nevoie de îndrumare, judecătorilor care aplică regulile și părților care negociază termenii contractului.

La nivelul Uniunii Europene se discuta chiar despre adoptarea în viitor a unui Cod civil european, care ar trebui să acopere nu numai dreptul contractelor, inclusiv anumite tipuri de contracte, ci și răspunderea delictuală, îmbogățirea fără justă cauză și gestiunea de afaceri.